

Kristaus kančios drama

SES. ONA MIKAILAITĖ

Dramatiški Kristaus kančios pavaizdavimai turi gilią šaknį krikščioniškosios kultūros istorijoje – nuo taurių bizantiškų ikonų iki viduramžių misterijų bei meistrų renesanso paveikslų, iki šiuolaikinių kino filmų. Pelenų dieną, Gavėnios pradžioje, JAV kino teatruose pradėtas rodyti Mel Gibson pastatytas filmas apie Kristaus kančią. Filmą labai atvira vaizduoja Kristaus gyvenimo paskutinės dvylika valandų – nuo Paskutinės Vakarėnės iki mirties ant kryžiaus. JAV vadovaujančių žydų, ypač rabinų, tarpe filmas puolamas, nes bijomasi naujų antisemitizmo apraiškų. Stipri žydų reakcija matoma visur: pvz., mūsų apylinkės dienraščio Pelenų dienos numerio pirmame puslapyje didelis paveikslas ir straipsnis, kaip filmas primena praeities žydų persekiojimus. Straipsnio tęsinys, kur krikščionių bažnyčios pastoriaus filmą rekomenduoja ir giria, kaip tikėjimą stiprinantį, nukeltas į paskutinį laikraščio puslapį. PBS rodo filmą apie renesanso laikų galingą Medici šeimą, iš kurios kilo supasaulėję dvasininkai ir politiškas popiežius. Todėl daugmaž savaitę prieš filmo viešą premjerą JAV vyskupų konferencijos ekumeninių reikalų komitetas išleido Katalikų Bažnyčios nuo 1985 m. paskelbtų dokumentų rinkinį pavadinant *Bibliją, žydai ir Jėzus mirtis*. Komiteto pirmininkas vysk. S. Blaire aiškina, jog norima katalikų dvasininkams priminti, kaip dera tikintiems kalbėti apie Kristaus kančią, nekaltinant žydų tautos ir nesukeliant antižydų nuotaikų. Daug kas eis žiūrėti Gibson filmo, kuris plačiai reklamuojamas ir kurį supa masinanti kontraversija.

Norint tinkamai šį naują filmą įvertinti, naudinga trumpai pažvelgti į Kristaus kančios dramatinį atvaizdavimą istorijai. Paskutiniąjį (pirmo po Kr. amžiaus pabaigoje) Naujojo Testamento *Evangeliją pagal Joną* aprašo Kristaus kančios įvykius, kaip dar su ryškiais personažais, įdomiais dialogais bei vaizdingomis scenomis. Ši Evangelija skaitoma Didžiojo penktadienio pamaldose, kurios skirtos atminti ir išgyventi Kristaus kančią bei mirtį, ruošiantis švęsti Jo Prisikėlimą. Šioje jaudinančioje atpirkimo dramoje plaka krikščionybės širdis.

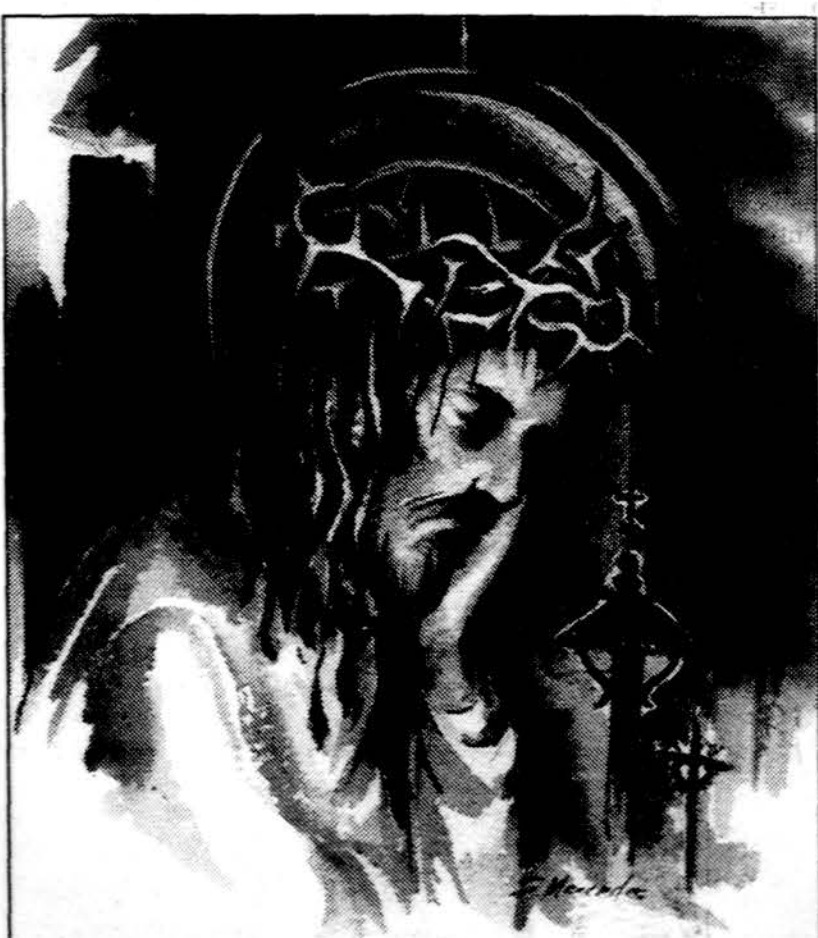
TURINYS

Mel Gibson filmas apie Kristaus Kančią. Vytauto Kubiliaus laidotuvės.

Naujas teatras, nauji užmojai. Užgavėnių papročių kilmė.

Į Čikagą atvyksta Lietuvos „Kariūnas“. Ji buvo tikra savo tautos ambasadorė.

Gyvoji literatūra. Domimasi senais filmų kadrais.

Ses. Mercedes piešinys.

„Pilotas Jį nuteisė nukryžiuvimui, Jį kaltinant mūsų aukštiesiems vadams“

Kristaus kančios vaidinimai išpopuliarėjo po pirmojo krikščionybės tūkstantmečio pakrikštytose Europos tautose. Vaidinimai būdavo statomi bažnyčiose, vėliau perkelti į aikštes; ir buvo tam tikra katechetinė priemonė beraščių žmonių mokymui tikėjimo tiesių. Šie vaidinimai būdavo gana primityvūs – žydus vaizduodavo, kaip Jėzus mirties katininkus. Susijaudinę žiūrovai, vaidinimui pasibaigus, neretai imdavo puli savo miestelio žydus. Toks praeities antisemitizmas nesiderina su dabartiniu ekumeniniu dialogu, nei su Bažnyčios mokymu, jog Kristus mirė už visų žmonių nuodėmės ir negalima kaltės suvesti ne vienai paskirai grupei.

Iki dabartinių laikų išlikęs ir plačiai išgarsėjęs, Kristaus kančios vaidinimas kas dešimtį metų vyksta Oberammergau, Bavarijos miestelyje. Dekodami Dievui už maro epidemijos atitraukimą, miestelio gyventojai pasizadėjo suvaidinti Kristaus kančią, kuri pirmą kartą pastatyta 1634 m. pavasarį. 18 veiksmų vaidinimas statomas pagarbai ir pamaldžiai. Žiūrovams pastatyta 6,200 vietų talpumo salė, o scena lieka po atviru dangumi. Vaidinimą stebėti atvyksta žiūrovai iš įvairių pasaulio kraštų ir ne vienas yra patyręs gilų religinį išgyvenimą bei tikėjimo pagilinimą. Šis Kristaus kančios vaidinys tikrai Hitlerio neįkvėpė žudyti žydus.

Dvidešimtas amžius tapo filmų amžius. Šiuolaikinio žmogaus jausena bei mąstysena stipriai veikiama kino filmų ir televizijos ekrane rodomo vaizdinio. Nenuostabu, kad įvairių filmų režisieriai 106 metų eigoje yra bandę daugiau ar mažiau sėkmingai pavaizduoti didžiąją Kristaus kančios dramą. Ankstyvieji tokie filmai būvę gana primityvūs, panašūs į viduramžių kančios vaidinimus su perdėta dramatiškais judesiais bei pozomis, tipingai atvaizduotais gerais ir blogais

personažais. Jie būdavo gana trumpi, akompanuojami atitinkamos muzikos, todėl išryškintys veikėjų judesius ir veido išraiškas.

Hollywood gamino visą eilę Jėzaus filmų, dažnai nesilaikant ir nepaisant Evangelijų istoriškumo. Norėdami žiūrovus užintriguoti, filmų kūrėjai pridėdavo savo sukurtų personažų bei situacijų. Kristaus laikų filmas „Ben-Hur“, pastatytas žydų režisieriaus, Jėzų vaizduoja pagarbai ir iš tolo, tačiau jo asmeninė emocinė įtaka filme ryški. 1961 m. pasirodęs „Karalių kamalius“, turtingas vaizdais ir aktorais, įvedė Judo Iskarioto romaną su Marija Magdaliete, bet ir ši intriga neišgelbėjo nuobodoko filmo.

Mel Gibson: „Buvau priverstas gilintis į Kristaus kančią, kad galėčiau išgydyti savo vidaus žaizdas“

1965 m. susuktas filmas pagal kataliko žurnalisto Fulton Oursler (1893–1952) populiarią knygą *The Greatest Story Ever Told*. Išleista pokary, 1949 metais per tuos vienus metus kūrė žinomas kompozitorius. Andrew Lloyd Webber. Šie abu kūriniai saviti, originalūs ir modernūs, tačiau Jėzų ir jo gyvenimo bei kančios prasmę atskleidė stipria emocine jėga. Franco Zeffirelli paruošė kelių dalių filmą televizijai (1977) pavadintą „Jėzus iš Nazareto“. Ši meniškai pastatyta epinė drama surinko geriausių aktorius ir filmui sukūrė įtikintą istorinį foną.

Didelį triukšmą 1998 m. sukėlė filmas „Paskutinis Kristaus gundymas“ („The Last Temptation of Christ“), kurį surežisavo Martin Scorsese, sekdamas graikų rašytojo Nikos Kazantzakis (1885–1957) knygą. Kazantzakis visą gyvenimą ieškojo asmeninio Dievo, keliaudamas per didžiulį žmogishkų Kristų, išgyvenusį visas žmogaus pagundas. Filmą tačia išėjo slegiantis, rodydamas nuolatos pagundų varginamą Kristų, kuris ir pats nelabai tesuvokia savo dieviškumo. Filmą papiktino daugelį krikščionių.

Taigi, filmų apie Jėzų būta gana įvairių, labai nevienodo meninio lygio, o kai kurie užgaulus krikščionių tikėjimui. Kai kurie jų kūrėjai nesiskaitė su Evangelijų pateiktomis istorinėmis žiniomis. Jėzuito Lloyd Baugh, dėstančio filmų istoriją Grigaliaus universitete Romoje manymu, geriausias ligi šiol filmas apie Jėzų sukurtas 1964 m. Pier Paolo Pasolini ir pavadintas „Evangelija pagal Matą“. Šis filmas kaip ir naujai išėjęs Gibson Kristaus kančios filmas, stipriai pristato Jėzaus asmenybę istoriškame fone, prašneka žiūrovą emociškai ir kviečia jį įsimastyti į Jėzaus paslaptį bei jo misijos prasmę. Paolini, kaip Gibson, ryžosi kurti filmą, gilaus religinio išgyvenimo vedamas. Buvęs Italijos komunistų partijos narys ir ateistas, Paolini įtikėjo Kristų, skaitydamas Mato Evangeliją „Pranciškaus giminėje Asyziuje, kur laikė rekolekcijas.“

Gibson, gerai žinomas filmų mėgstantis JAV publikai, yra turėjęs sėkmingą ir pelningą filmų aktorius karjerą. Prieš dvylika metų išgyvenęs didelę asmeninę krizę, susirgo depresija ir norėjo nusižudyti. Praradęs tikėjimą ir apimtas nevilties, nors būdamas katalikas, Gibson griebėsi Evangelijos:

„Buvau priverstas gilintis į Kristaus kančią, kad galėčiau išgydyti savo vidaus žaizdas.“

Dėkingas Dievui už gautas malones bei pagalbą, atsistatęs aktorius sumanė tapti režisieriumi ir pastatyti kiek galima realistišką bei emociškai įtaigią filmą apie Kristaus kančią, remiantis Naujojo Testamento Evangelijų pasakojimais. Jis sakosi norėjęs žiūrovą stipriai paveikti ir sukreisti Kristaus kančios realumu bei atpirkimo dramos tikrove. Filmą kūrė kalbomis – aramajų ir lotynų, su angliškais paaiškinimais. Kristų vaizduoti jis parinko jauną 33-jų metų vyrą, James Caviezel, turintį didelį asmeninį patrauklumą. Žiaurių kankinimų eigoje jis brutaliai sužalojamas. Filmas kupinas kruvinių scenų bei nemalomo smurto, todėl vaikams ir jautresniems žmonėms nepatariama jo žiūrėti.

Kai kurie kritikai klausia, ar toks žiaurumas pateisinamas? *Time* žurnalas (2004.03.01) iš-

spausdino du skirtingus filmo vertinimus: teigiamą ir neigiamą. Richard Corliss teigia, jog Gibson turi teisę Šv. Rašto žodžius priimti pagarbai ir rimtai, kur kiti filmų kūrėjai ironizavo ir šaipėsi. „Parodydamas, ką Kristus išgyveno paskutinėmis valandomis, Gibson yra sukūręs rimtą, menišką ir skaudų filmą, švytintį visišku atsidavimu tikėjimui“. Kritikas David Van Biema klausia: kam gi reikia tiek kraujo; argi tai nėra vien teologinė ekskursija po viduramžius, kuomet Kristaus kančia žydėjo. Sakydamas, jog jis gerbia Gibson ryžtą parodyti Kristaus aukos tikrovę, tačiau stebisi, jog filme mažai krikščioniškos vilties bei džiaugsmo.

Žinoma, opiausias klausimas: ar filmas antisemitiškas? Gibson, duodamas pasaulio laikraščiams ir TV laidoms daugybę pasikalbėjimų, teisinasi, jog jis jokių būdu neturėjo minties kaltinti žydų tautą dėl Kristaus nužudymo: „Kalti esame mes visi – o aš pirmutinis!“ Filmą parodo istorinį faktą: Kristaus laikų žydų tautos vadai buvo nepatenkinti jo veikla, o ypač veiksmu prieš šventyklą Jeruzalėje. Jėzaus griežtą pirklių išvairymą iš šventyklos bei jos sugriovimo pranašystę žydų vadai laikė šventvagyste. Todėl jie įdėvė Jėzų okupantų romėnų valdžiai, žinodami, jog romėnai žiauriai baudžia už pasikėsinimus prieš jų autoritetą. Jėzus Pilotui buvo pristatytas, kaip norintis į savo rankas paimti žydų tautos valdymą. Pilotas todėl jo ir klausė: „Ar tu esi žydų karalius?“ (žr. Jono 18, 33) Ši istorinė faktą patvirtina ir senovės laikų istorikas Juozapas, pats būdamas žydas. Savo istorijoje jis rašė: „Pilotas jį nuteisė nukryžiuvimui, jį kaltinant mūsų aukštiesiems vadams.“

Jėzus, gerai žinomas filmų mėgstantis JAV publikai, yra turėjęs sėkmingą ir pelningą filmų aktorius karjerą. Prieš dvylika metų išgyvenęs didelę asmeninę krizę, susirgo depresija ir norėjo nusižudyti. Praradęs tikėjimą ir apimtas nevilties, nors būdamas katalikas, Gibson griebėsi Evangelijos: „Buvau priverstas gilintis į Kristaus kančią, kad galėčiau išgydyti savo vidaus žaizdas.“

Dėkingas Dievui už gautas malones bei pagalbą, atsistatęs aktorius sumanė tapti režisieriumi ir pastatyti kiek galima realistišką bei emociškai įtaigią filmą apie Kristaus kančią, remiantis Naujojo Testamento Evangelijų pasakojimais. Jis sakosi norėjęs žiūrovą stipriai paveikti ir sukreisti Kristaus kančios realumu bei atpirkimo dramos tikrove. Filmą kūrė kalbomis – aramajų ir lotynų, su angliškais paaiškinimais. Kristų vaizduoti jis parinko jauną 33-jų metų vyrą, James Caviezel, turintį didelį asmeninį patrauklumą. Žiaurių kankinimų eigoje jis brutaliai sužalojamas. Filmas kupinas kruvinių scenų bei nemalomo smurto, todėl vaikams ir jautresniems žmonėms nepatariama jo žiūrėti.

Kai kurie kritikai klausia, ar toks žiaurumas pateisinamas? *Time* žurnalas (2004.03.01) iš-

Requiem Vytautui Kubiliui

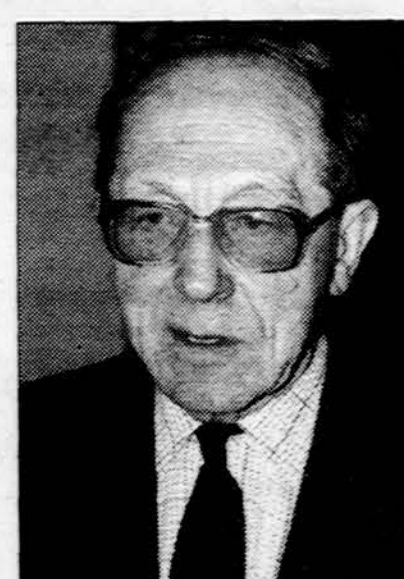
Vasario 17 d. automobilio partrenkto literatūros mokslininko prof. Vytauto Kubiliaus laidotuvės vasario 20 d. (palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje) tapo savotiška švente – mirties švente, kaip tai įvardijo pamoksle kunigas. Už Šv. Jonų bažnyčios durų palikę buitiską ir materialų savo pastarųjų mėnesių gyvenimą, kultūros žmonės kalbėjo apie dvasinius dalykus, kurių buvo kupinas a. a. profesoriaus Vytauto Kubiliaus gyvenimas.

Rokiškėnas, baigęs garsiąją Biržų gimnaziją, 1946 m., kaip neatitinkantis sovietinės moralės reikalavimų, išmestas iš Kauno universiteto, vėliau baigęs Vilniaus universitetą, buvo karštai įsimylėjęs lietuvių literatūrą. „Aš bet kuo galėčiau apsimesti, kad tik būtų išspausdintas Aistis“, – prisiminė prof. Daujotytė profesorius prisipažinimą. Jau ir šiaip atsainiai vertintas sovietinės valdžios, 1971 m., išspausdinęs studiją *Talento mįslės*, susilaukęs puolimo, nes išdrįso garbinti ne materiją, o Dievo duotą kūrėjų talentą ir buvo viešame susirinkime baramas, kad sujudino ramų prūdą „vandenį“.

Kaip teigė visi, tarusieji atsisveikinimo žodį, profesorius buvo neramus žmogus, nes visada siekė sakyti tiesą. Jo parašyta ir išleista dvidešimt knygų, tarp kurių *Lietuvių literatūros istorijos* dvitomis, bet akademiko vardo jis neužsitaravo, nors šią valandą būtų toks vardas brovėsi pro lūpas. Matyt, jau toks jis buvo – visada nepatogus. Buvęs vienas iš aktyviausių sąjūdinių, patriotinės inteligentų organizacijos „Piliiečių chartija“ vadovas, ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę ne visų buvo supratas, nes buvo per daug reiklus idealistas. Lietuvos Respublika jį įvertino, 1998 m. apdovanodama Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu.

Literatūros ir tautosakos instituto bendradarbiai, kolegos rašytojai ir literatūros mokslininkai apgailestavo užgesus ryškiam mokslo žvaigždei. Ši vieta dar ilgai bus tuščia. Eidamas 77-uosius, prieš dvejus metus išėjęs į pensiją, toliau tęsė kūrybinį darbą, beje, atsiskaitęs valdiško atlyginimo, nuolat būdamas jū religija buvo labai svarbi ir iš jos kilo jų tautinė tapatybė. Galima sakyti, kad Jėzus tapo politinių intrigu auka. Evangelijos liudija, tačiau, kad Jis taip suvokė ir laisvai pasidavė kančiai bei mirties, nes tokiu būdu galėjo įvykdyti Dievo duotą pasaulio atpirkimo misiją.

Teologas George Martin puikiai susumuoja anų laikų padėtį: Jėzų mirčiai pasmerkė Pontijus Pilotas. Žydų Paschai švęsti piligrimų perpildytas Jeruzalės miestas virte virė religiniu bei tautiniu užsidegimu, kuris lengvai galėjo įsiliepsnoti sukilimo kibirkštims. Pilotas Jėzų laikė kaip tik tokia pavojinga kibirkštimi. Žydų vadai ir jų palydovai norėjo Jėzaus mirties, tačiau tai nereiškia, jog visi anų laikų žydai troško Jėzų nužudyti, ir mūsų laikų žydai negali būti kaltinami tuo, kas įvyko prieš 2000 metų.

Vytautas Kubilius.

džiulis yra skausmas šeimai, bet ir visiems pažinusiems, stovėjusiems toje pilietinėje pozicijoje. Ir spragos jausmas, kas tą spragą užpildys?

Juo buvo galima pasiremti, ir jis atsiradavo pats, ne neaukiamas. Nuo pat Sąjūdžio pradžios ir vėliau, „Piliiečių chartijoje“, kuriai vadovavo, sykiu tapęs vienu Tėvynės sąjungos steigėju. Vytautas Kubilius turėjo paprastą idealą: laisvą, pažangią ir padorią Lietuvą. Tame jo idealizme tilpo ir visiškai realizmas: kokia Lietuva dar nelaisva, deja, dažnai ir nepadori. Pasibaigęs jis kalbėjo apie vieną neva rašytojo plačiai skaitomą šmeižtą knygą (*Durnių laivas*). O pastarosiomis savaitėmis susitikdavome visuomenės atstovų susirinkimuose ir pasitarimuose, kuriuos sušaukė Lietuvos sąjūdis, dėl moralinės krizės pasireiškusių platesnėje visuomenėje giliau, nei galėjo atrodyti. Vytauto Kubiliaus siekla buvo apimta didžiulio nerimo, taip ir girdžiu jį kalbant: „Jeigu tik jaunimas“, gal nebent jaunimas...“ Suprantama, tikriems piliiečiams, kaip jis, kraupiai atrodė perspektyva, kad ne laukiai netikėtai, o į Lietuvą grįžta arba ketina grįžti svetimųjų valdžia. „Ką nors turim daryti“ – jis buvo vienas pirmųjų, kurie taip nerimastingai kalbėjo, nes matė inerciją, sukiuzimą, konformizmą, iš anksto prisitaikant prie bet ko. „Jeigu tik jaunimas...“

Tokia turėjo būti Vytauto paskutinio vakaro šviesa, o kita dieną – lemtinga tamsa. Ir, kaip tikime – kita šviesa.

Tą pačią Vasario 16-ąją Kau- no teatre Rūta Stalioniūnaitė skaitė Vincą Kudirką:

*Jei audra pakilus verstų
stulpą vieną
Iš tų, kur laiko jūsų namo
sieną...*

*Ką darė anas vyrs
pasišventimo,
Tegul hits kartoja.*

Tikiu, yra Lietuvoje vyrų ir moterų, kuriuos šis pasišventėlio žūtis paskatins geriau apmąstyti gyvenimo vertybes ir perimti kultūrininko, piliiečio, patrioto nematomąją širdies vėliavą. Tegul kiti kartoja, tegul daugelis tesia ir palaiko tikėjimą, kuriuo gyveno Vytautas Kubilius.

Nukelta į 2 psl.

Užgavėnių persirengėliai.

Kęstučio Jurelės (Elta) nuotrauka.

Užgavėnių papročių kilmė

LIBERTAS KLIMKA

Siemiet vasario 24-oji – tai Lietuvoje visų labai mėgstama liaudiška šventė – Užgavėnės. Krikščioniškajame kalendoriuje ši data atriboja pokalėdinių laikotarpi nuo priešvėlykinio. Septynių Gavėnios susikaupimo savaitę pirmosios trys dienos dar atiduodamos linksmyboms – žiemai išvaryti ir pavasarį prisikviesti. Tradiciniame švente džiaugiasi tiek vyresnės kartos žmonės, tiek ir jauni, nes čia daug erdves žaismai, valiuokavimui, visokeriopai saviraiškai. Pritampa Užgavėnės mūsų dienomis ir miesto kultūroje; jas rengia kraštiečių bendrijos, etninės veiklos centrai. Šventė yra natūrali ir spontaniška, jos senosios papročius kaimo žmonių atmintis tebėra gerai išlaikiusi.

Daugelis tautų turi savitus Užgavėnių papročius, daug kur jos švenčiamos rengiant karnavalus, labai iškiliai ir tiukšmingai. Bet kaip skirtingai! Štai Venecijoje: kostiumuotos kaukės iš viduramžių fantazijų, – jos tokios orios, aristokratiškos, paslaptingos, nebylios. Rio de Janeiro gi šelsta temperamentingų pusnuogių gražuolių paradas, – tai sambos mokyklų šokėjos, pasirėdžiusios atogrąžų paukščiais, peteliškėmis ir gėlėmis. Bulgarijoje vyksta kukleliais vadinamų mitinių personažų, lyg kokių senovės karių, vaikštytynės. Mūsų krašte, iš dalies ir kaimynuose, Užgavėnės visiskai kitokios. Į lietuviškuosius papročius čia akivaizdžiai išsipyne ir senosios agrarinės magijos elementai, susiję su žemės žadinimu naujam gyvenimui. Galima manyti, kad tai kažkokios prosenoviškos baltų šventės apeigų likučiai. Daugelis požymių byloja apie mūsų Užgavėnių archajiškumą, siekiantį gal net akmens amžių. Apskritai ši kaimo pramoga – labai įvairių laikmečių istorinių realių suformuotų etninės kultūros reiškinys.

Mūsų krašto klimatas nelepina žmonių: senovėje žiemą jie nelengvai išgyvendavo, dažnai tekdavo ir pabadauti. Privali būdavo maistą taupyti ir kaip nors išlaikyti grūdų atsargas pavasario šėjai. Dėl to ir atsirado poreikis laiką skaičiuoti: beje, pats žodis „laikas“ kildinamas iš „laikyti“. Pirmieji pavasario požymiai todėl būdavo labai laukiami džiaugsmingai sutinkami. Atsiveikinant su žie-

ma, iš paskutiniųjų atsargų socialiai pavalgoma. Iš čia turbūt ir kilo paprotys Gavėnios išvakarėse atsivalgyti mėsos: sekmadienį – tris, pirmadienį – šešis, antradienį – net devynis kartus. Šių skaičių seka nėra atsitiktinė, – ji kartoja medžiotojų bendruomenės mėnulio kalendoriaus algoritmą. Mūsų krašte visų agrarinių švenčių tradicinis patiekalas yra kiaušienė. Gal nuo tada, kai šernas „pamokė“ žmogų velėną plėsti, o juk aščiui žemdirbystė romėnas P. K. Tacitas išgyrė dar pirmame amžiuje po Kr. Kiti tradiciniai Užgavėnių valgiai: šūpinys iš kruopų ir žirnių, spurgos, kiaušiniene, įvairiausi blynai. Valgoma tai, ko norima turėti ir ateinančiais metais. Antradienį po vakarienos šeimnininkas pasakodavo: „Mes užsigavėsim, tegu užsigavi mūsų bėdos ir nelaimės“. Ir šaltienos riebalais namiškiams patepdavo rankas ir kojas, – tikėta, kad tada gyvatė neįkirs. Gabalėlį lašinių nuo šventinio stalo pasidėdavo atskirai – nublizginti noragui, kai ateis laikas pirmąjį pavasarinio arimo vagą verst. Ir rankoms patrinti, išėjus į kviečių ar kanapių sėją, kad paukščiai pasėlio nelestų.

Užgavėnės nėra bažnytinė šventė, tačiau liaudiški papročiai drausdavo daugelį darbų: negalima verpti, girmomis malėti, virvų sukėti. Ogi todėl, kad šie darbai primena gamtos stichijų šėlsmus, kurių nesinorėtų vasarą sulaukti. Tačiau diena tokia išskirtinė, kad ir jos orai laikyti pranašikais žemdirbiui. Jei per Užgavėnės sausą, pavasaris bus nelietingas, jei saulėta – jį bet kur pasėti derės, jei snygriuoją – užaugs geri linai.

Pats Užgavėnių smagumas, kai į kiemą klegėdami, grodami įvairiais instrumentais ir rakandais, barstydami pelenus, žnaibydami, visokias išdai-gas kresdami suguza persirengėliai. Čia prasideda tikras liaudiškojo teatro vaidinimas: šeimnininkas į vidų įsileis ir gerai pavaišins, jeigu atvykėliai bus šmaikštūs, aštrialiežuviai. Pralkabų temos tradicinės: šeimnininkai visai išliaupsinami, kad tik priimtų sušilti suvargšius ir sušlapusius ateivius iš toli. Persirengėlių paprotyje pasireiškia kitas labai esmingas agrarinės magijos bruožas – ryšys su protevių vėlėmis, vadinamasis nekrokultas. Kolektyvinės mitinės sąmonės sukurtos dvasios, kitados talkinios medžioklėje, vėliau emėsi padė-

ti ir žemdirbystėje. Užgavėnių kaukės – tai įvaizdžiai, atklydę iš įvairių laiko tolybių. Seniausios – žvergių ir paukščių: Mėsos, Vilko, Gervės, Gandro. Jos tikriausia kilusios iš toteminių genčių globėjų ar jų antgaminių savybių garbinimo. Vėlesniais laikais žemės derlumo, apskritai vaisingumo sąvokos buvo susietos su naminiais gyvuliais. Iš čia tokios kaukės: Ožys, Avinas, Žirgas. Kai ku-

riose apylinkėse „einama ubagais“, prisidengus drožtinėmis ar odos kaukėmis, vaizduojančiomis labai suvargusius, giliai raukšlį išvagotus veidus. Žinant liaudies tradicijose elgetų socialinei padėčiai skiriamą gąnatina pagarbą, galima šiose įvaizdžiuose išvėgti protevių ar net senosios baltų religijos žynius. Paslaptingas yra Juodo Gauruoto – tikriausiai kokio vėlių vedlio, mirusiųjų pasaulio dievybės įvaizdis. Vieną vaikuką aprėdo Malpa, – ant galvos pritaiso rėtį, užmauna koki užvalkalą, suriša per juosmenį. Išėina toks juokingas didgalvis neužauga; bet ar nebus taip vaizduotas namų geradėjas kaukas, skalsą jiems suteikiantis. Įvairių mitinių būtybių personažai galiausiai patapo vengrais, žydais ir cigonais. Bet jokiais būdais nenorint pasiepti ar pasitytioti iš tautinių mažumų! Esmė čia kita: Užgavėnių veikėjai ir išvaizda, ir elgsena pabrėžia, kad jie yra svetimi, kito krašto. Todėl ir įterpia į kalbą įvairiausių garsažodžių, svetimžodžių. Dažnai prisistato kaip atkeliavę iš už vandenų esančios šalies, kurioje viskas atvirkščiai, ir net saulė pirma leidžiasi, paskui teka. Taigi aiškėja, kad kitados persirengėliai pabrėžtinai vaizduodavo atėjūnus iš anapus, mirusiųjų pasaulio. Protevių vėlės aplanko žmones per šventę, primindamos greit ateisiant pavasarį su visais jo džiaugsmiais ir darbų rūpes-teliais. Ir ateina ne nugasdinti, bet padėti žmonėms rasti santarvę su gamtos stichijomis, įveikti kokias nors besikau-piančias negeroves bendruomenėje. Pavyzdžiui, pasiepia senbernius, vis nesurandantius poros: tokį Sidarą stumia vis arčiau merginų. O Gervė – meilės paukštė – pažnaibo, paskutina prinokusias merginas, kad kitais metais vėl neliktų „ant pernykščių šiaudų“ – ne-tekėjusios. Ir „žydai“ derėdavo pirkti „bergždenikes“ – užsibuvusias mergautis.

Nukelta į 3 psl.

„Sezonų pauzės“ debiutas

PRANAS VISVYDAS

Victor Hugo *Les Misérables* turbūt yra viena labiausiai skaitytų knygų. Sakau „skaitytų“, nes filmų ir televizorių laikais žmonės šitokį stambų epą mieliau patogiai stebi ekrane, dažniausiai rodomą dalimis. Kas gi gali susemti viską iš karto.

Godžiai skaičiau paauglystėje. Bet ilgai neišėjau, kurio Zano Valžano gyvenimo detalės išdilo. Teatsimenu, kaip jautrios romano vietos gailėsiu užliedavo širdį. Imdavau nerimti ir klausiti: argi žmonės gali būti tokie beširdžiai? Socialinis neteisingumas iš tų puslapių tiesiog šauktė šaukėsi Apvaizdos įsikisimo.

Kas labiausiai paveikia sąmo-nę, skaitant šį romaną – tai ypatingas tikroviškumas. Susiduriame ne su abstrakčių idėjų svarstymais, ne su kokiomis imantrijomis, bet su gyvų charakterių gyvenimu. Žana Valžaną ir tas moteris skriaudžia, ne dievai, ne gamta, bet patys žmonės – jų kreivi ištatymai, rūstus biurokratai, nesiliaujan-ti niekšybė.

Ir kuo gi slopinti šį blogį? Atsakymą randame veikale pa-vaizduotų heroikų žmonių veiksmuose, jų *gailestiję*. Ne-manykite, kad gailestis yra vien krikščioniškos moralės išradi-

**Tą vakarą nieko nemačiau nesuderinta.
Kai esi pagautas veiksmo, menki
nesklandumai akių nebado.**

mas. O ne! – tai žmonijos civili-zacijos bene humaniškiausias bendravimo laidas.

Tik po šios įžangos drįstu tar-ti maždaug du mėnesius uždels-tas mintis, pamatęs Los An-geles Šv. Kazimiero salėje per-nai lapkričio 29 ir 30 d. suvai-dintą dramą „Gailestio sėkla“, pagal V. Hugo *Vargdienius*. Mane gerokai pribloškė pastaty-mo apimtis, kur kas pranokusi parapijos scenos talpumą. To nepaisant, erdvi ilga istorija vaidinama su deramu polekiu. Būres net 12 įvairaus pajė-gumo, į veiksmą išgyvenančių artistų. Kiek repeticijų! Kiek vazinėjimo greičeliais. Kad tik „Gailestio sėkla“ būtų gyvastin-gai pasėta mūsų tarpe. Atleis-kite, darauši sentimentalus.

Knygos turinio paveiktas, sce-narijų parašė, surežisavo ir pa-grindinį vaidmenį suvaidino Aleksas Mickus – Gintarinio gaublio vertas vyras, savo teatrą pavadinęs gan kukliai – „Sezonų pauzės“.

O kad spektaklio trijų ilgų dalių eiga (trunkanti 3 ir pusę valandos) būtų auditorijai su-prantama, Pasakotoja (akt. Dia-

na Vystar) gražia lietuvių kal-ba, aiškia dikcija beveik iš atminties porino būsimus įvy-kius. Su dviem pertraukom vis-kas užtruko 4 val. Rekordas šiai scenai! Buvau šeštadienį va-kare. Žiurovai ištvėrė iki pabaigos. Dėmesys buvo stiprus. Ir kaip nebus, jei aktoriai, paveik-ti nuostabios Hugo fabulos, da-vė daugiau, nei normaliai vaidi-nant duodama. Victor Hugo taip pavergiančiai supina susi-kirtimus, įkvepia viską jaus-mais išgyventi. Manau, ir pats režisierius Aleksas Mickus (iš-ėjęs teatro mokslus) turi savyje vienijančią, skatinančią galią. Jo sukurtas Žanas Valžanas ir tapo individu, kuriam likimas lėmė keisti išvaizdą ir elgseną ištisą gyvenimą, ir čia scenoje. Man regis, tik jo mirties epizo-das buvo per ilgas. Daug kas šioje dramoje galėjo būti šiek tiek apkarpyta. Šiais laikais meniškų požiūrių mažiau yra daugiau. Atsikratyti to, ko per daug, irgi yra menas.

Stebėjau, kaip beveik visi pagrindiniai personapai susi-laukė tiek įtikinamos vaidybos.

Iš „Gailestio sėkla“ spektaklio, kurį pagal Victor Hugo knygą *Vargdieniai* atliko neseniai susikūrus Los Angeles teatras „Sezonų pauzės“. Spektaklį režisavo Aleksas Mickus.

Imkime, tą įgimtą nedorelį smuklininką Tenardję (akt. Jur-gis Kajota). Jo veidmainingumas prašėsi smagaus žiurovo kumščio. Vadinasi, rolė vykusi atlikta. Jo žmona, ponė Tenardjė (akt. Inesa Kruckauskienė) temperamentu ir išvaiz-da buvo tipinga prancūzė. Cha-rakterizuojau iš atminties, o jei broūžai išliko atmintyje, vadi-nasi, vaidyba tikra. Kad ir poli-cijos inspektoriaus Žavero (akt. Remigijus Bobina), patologiškai beširdžio persekiojo. Kilniu atlidumu dvelkė orsis Vysku-pas, suvaidintas Aurelijaus Vi-juno. Jaunatviškas idealizmas ryškiai švietė Marijaus „perso-nažę“ (akt. Paulius Šumanas). Jam žiurovai linkėjo, kad nežū-tų sukilimo metu.

Kokios gyvybingos yra Hugo moterys, nepaisant jų sunkaus, sielvartingo gyvenimo. Mažąją Kozetę vaidino Kristina Vystar. Būdamą miki šokėja, savo dar-bą Tenardjė smuklėje pavertė grakščiu šoku su šluota. Akto-rei Viltei Šulcaitei teko dvigu-bas vaidmuo: mažosios Kozetės motinos Fantinos ir vėliau – suaugusios Kozetės. Šulcaite, jau pernai triumfavo komedi-joj, dabar vaidino rimtą dalyką, irgi puikiai. Malonu buvo žiū-rėti į jaunuosius, taip nuo-širdžiai kovojančius už laisvę, brolybę, lygybę. Tik skaudu, kad prie barikadų heroiskai kri-to Eponina (Kamilė Kruckauskaitė), Granteris (Aistė Marcin-kevičiūtė) ir taip spalvingai savo rolę atlikęs sukilėlių vadas Leglis (Stasys Maskvytis). Nie-kad nemačiau tiek jaunų la-vonų šioje Šv. Kazimiero salės scenoje. Tokie paveikslai mane giliai sugraudina. Atėi Dievui, kad bent gyvas išliko Kozetės sužadėtinis Marijus. Visi jie ati-davė šiam spektakliui savo turi-mus gabumus.

Parankiame programos lanks-tinuke išspausdinta „Gailestio sėklos“ turinio santrauka. De-koracijomis rūpinosi Violeta Mickienė. Tikrai sumaniai ir greitai jos buvo perstatomos. Kostiumų (19 amžiaus stiliumi) pritaikymo darbas teko šios srities specialistėms Aušrai Macu-levičienei ir Laimai Vait-kevičienei. Grimas – Aušrai Ro-segard. Apšvietimą tvarkė Vil-mantas Štrelis ir Vygis Bobi-na. Prie įgarsinimo trūsė Pau-lius Jasiukonis, Marius Čer-niauskas ir Linas Martinėnas. Tą vakarą nieko nemačiau ne-suderinto, kliūvančio. Kai esi pagautas veiksmo, menki ne-sklandumai akių nebado.

Suzinojau, kad Pauliaus Ja-siukonio profesionaliai įrašyta „Gailestio sėklos“ juosta buvo rodoma žemutinėje parapijos salėje vasario 7 dieną, šeštadi-nį, 6 val. v. Verta pamatyti.

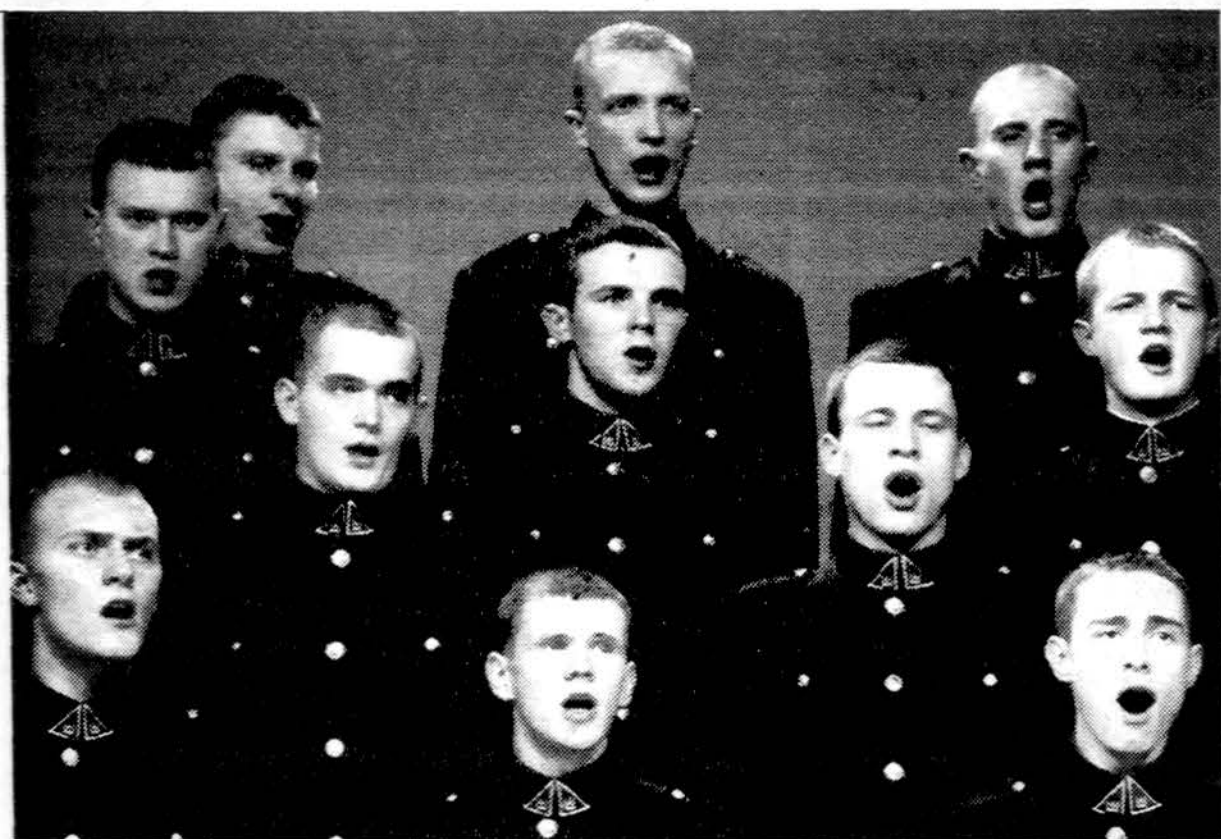
REQUIEM V. KUBILIUI

Atkelta iš 1 psl.

– kalbėjo Vytautas Landsbergis. Žodį taręs, pranciškonų kuni-gas ir buvęs disidentas Julius Sasnauskas, asmeniškai nepa-zinojęs profesoriaus ir tik vieną kartą su juo bendravęs, papasa-kojo, kad jis augo ir brendo su Vytauto Kubiliaus knygomis, artimieji jas „sūsdavo net į kalėjimą, o *Talento mįslės* disiden-tai dauginio ir platino po-grindyje. Taigi, ši mirties šven-tė – tai tik pradžia naujo gyve-nimo rato, dabar jau knygoje. Lieka ir vaikai: sūnus Andrius, dukra Rūta, anūkai.

Savotiškas jausmas valdė grįžtančią iš laidotuvių: atrodė, kad pabuvojau gražioj Lietuvoj.

Audronė V. Škidaite

Lietuvos kariūnai rengiasi Čikagon (2)

AUDRONĖ ŠKIUDAITĖ

I klausimą, ar jis patenkintas savo darbu, „Kariūnų“ choro vadovas Vytautas Versekas sako:

– Aš labai džiaugiuosi. Atvira pasakius, aš tiesiog patenkintas ten, kur man reikėjo! Žinau vokalą, turiu puikų chormeisterį Abarį. Jis pats puikus pianistas ir akompanuodamas labai gerai jaučia partnerį. Tai labai svarbu mūsų darbe. Mums kartu dirbti yra labai lengva. Kai mes abu susedam dirbti, mums taip gerai išeina, kad tiesiog būname laimingi. Jis yra geras bosas, todėl dirba su bosais, aš esu arčiau tenoro, todėl dirbu su kita grupe. Aš apskritai esu labai patenkintas šiuo darbu, svarbiausia, kad žinau darantis gerą darbą – kultūrinį švietėjišką darbą. Esu be galo reikalingas. Aš toks žmogus – jeigu jausčiausi nereikalingas, išėčiau. Mes puikiai sugyvename ir su vaikais. Bernai pakyk, – ir nusimuliuoja kartais, užpykina, ir šunys iškrečia. Aš papurkštąu – karštas dūškas – apšaukiu, o paskui apsisuku, ir vėl dirbam. Vada! man sako: „Duok sraštą tu, kurie nelanko, mes nubausim“. Žinau, kad kariuomenėje galima kareivį prispaukti, tegu choras ir neprivalomas, bet aš manau, kad pradėjus bausti ir reikalausti, vaikams prapuls noras lankyti chorą ir jie pabėgs. Niekas negali jų priversti. Aš juos tik pagądinu. Reikia rasti kontaktą, visai užžaisti jauną žmogų, kad jis pas tave ateitų. Juk reikia suprasti jauną. O kokie buvom mes, ko mes neprikresdavom?! Reikia paspausti, o kartu ir prigliausti, – sako Karo akademijos choro vadovas Vytautas Versekas, visą savo sąmoningą gyvenimą dirbęs su žmonėmis, su choris.

Vadovų ir choristų susiklausymo rezultatas – puikus laimėjimas meno baruose: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos vyrų choras „Kariūnas“, įkurtas 1995 m., jau 1998 m. dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventėje ir 1999 m. – Baltijos šalių studentų šventėje „Gaudemus XIII“. Respublikiniame konkurse „Dainuokime, kariai“ (1998 ir 2000 m.) laimėjo pirmąsias vietas. Tarpautiniame jaunimo chorų konkurse „Dainų versmė – 2000“ „Kariūnas“ užėmė II vietą. 2001 m. jo vokalinė grupė respublikiniame konkurse „Sibiriniai balsai“ iškovojo geriausio Lietuvos vyrų ansamblio vardą, „Ka-

riūnas“ ir jo vokalinė grupė pelnė 2001 m. geriausio debutanto vardą ir „Aukso paukštę“. 2002 m. respublikiniame suaugusiųjų chorų konkurse laimėjo I vietą ir t.t. Chorui siekti meno aukštumų yra palankios sąlygos: juos remia, jais rūpinasi ir supranta poreikius Karo akademijos vadovybė.

Vytauto Versekio – muzikanto – biografija prasidėjo Džukijoje, Valkininkų apylinkėse. Tiesia, jis gimė Vilniuje, bet, miestą subombardavus, tėvai grįžo į tėviškę. Vytautas pasakoja, kad labai mėgo dainuoti, karves ganydamas dainuodavo iki užkimo. Ir labai norėjo mokytis muzikos. Baigęs vidurinę mokyklą, atvažiavo į Vilnių, įstojo ir baigė Juozo Talat-Kelpšos muzikos technikumą (dabar konservatorija). Po to neakivaizdiniu būdu baigė Muzikos akademiją. Dirbti muzikos srityje pradėjo dar studijuodamas. Su choris dirba nuo 1963 m. be pertraukos. Baigęs mokslus 5 metus dirbo Jurbarko, po to 4 metus – Utenoje. Persikėlęs į Vilnių dirbo chormeisteriu Vilniaus universiteto ansamblyje ir 20 metų buvo pajėgus Kuro aparatūros gamyklos mišraus choro vadovu. Iš čia 1995 m. jį pakvietė į Karo akademiją iš esamų mėgėjų suburti vyrų chorą, kuris galėtų reprezentuoti Karo akademiją. (Šiuo metu jis dar vadovauja ir Mokslo akademijos mišriam chorui, kuris taip pat yra pajėgus kolektyvas.)

Choro vadovas pirmiausia dirba su pirmakursiais ir tik metų gale, atrinkęs geriausius, perveda į pagrindinį chorą. Štai, sako jis, „iš šiemetinių pirmakursių du choristus jau perkėliau, bandau juos su pagrindine grupe. Visus kitus perkelsiu antrame kurse. Kas sugeba, pritampa, kas nesugeba, iškrinta. Iš pačių gabiausių sudarau vokalinę grupę. Tą, kuri važiuos į Čikagą. Toje grupe visada yra daugiau dalyvių – iki 20-ties. Bet, kai reikia ypač aukšto lygio atlikimo, imu 12. Tai 12 važiuos į Čikagą“.

Paprasčiau, kad vadovas išvardintų pavardes vaikų, kurie sudaro kamerinę grupę ir su kuriais sutiks tautiečiai Amerikoje. Štai geriausi iš geriausių: Audrius Sebeckis, Antanas Survilas, Artūras Milkinis, Povilas Naktinskas, Mindaugas Gvilids, Liudas Ališauskas, Edgaras Puškevičius, Egidijus Raštikis, Gintas Gumbrys, Donatas Zakarka, Jonas Viselga ir Tomas Janulevičius. Kalbai nukrypęs apie reper-

tuara, paprasčiau, kad vadovas papasakotų ir apie tai, kas bus atliekama Čikagoje. Vadovas paminėjo Algimanto Raudonkio (Stasio Žilbino žodžiais) „Kariūnų dainą“, kuri tapo tarsi „Kariūnų“ choro himnu, nes daina buvo sukurta specialiai šiam kolektyvui; V. Versekio „Jaunystės saule“, A. Biržinsko ir A. Drilingos „Kaip greitai prabėga vasara“. Bus atliekama ir senų kariuomenės dainų, maršų, kuriuos atliko dar prieškarinio kariūnai, liaudies karo daina „Ulonai“, bus atgaivinta senų dalykų, kurie jau buvo užmiršti ir kt. Bet visą kitą informaciją vadovas beveik nutilėti, tegu busimiesiems Čikagos klausytojams bus netikėtumas.

Kai kalba nukrypo apie karininko autoritetą, atsigiržome į prieškarinio laikus, kada karininkas turėjo gerą vardą visuomenėje, taip pat ir apie prieškarinio karo mokyklos kariūnų chorą.

– Skačiau Klemenso Griauzdės, tuometinio Karo mokyklos choro vadovo, straipsnį, – pasakoja Vytautas Versekas. Jis rašo, kad į Karo mokyklą neįprastai buvo priimami būri vadai, kurie turėjo kareivius mokyti dainuoti. Faktiškai beveik kiekvienas, baigęs gimnaziją, jaunuolis mokesio solfedžio. Tai, buvo aukštas lygis. Karo mokykloje viena savaitinė dainavimo valanda buvo privaloma visiems kariūnams, be išimties. Iš geriausiųjų buvo sudaromas mokyklos choras. Aš turiu kai kuriuos to choro įrašus. Kelios dainos buvo įrašytos plokštelėje... Beje, šiandieninis Karo akademijos choras taip pat jau turi išsileidęs kompaktinę plokštelę, kuri įrašyta su Lietuvos garbės sargybos orkestru, vadovaujamu dimisijos majoro Justino Jonušo. Tai labai geras orkestras. Plokštelėje yra ir vokalinės grupės dainuojamų dainų. Kaip bebūtų keista, vaikiniai mėgstą lyrynes dainas. Jie turi gražią sielą. Man net keista, kartais aš parenku kokią lyryšką dainą ir suabejoju, ar jiems patiks. O jie priima. Na, žinoma, jiems reikia ir ritmo, juk jauni, – pasakoja V. Versekas.

– Na, o kaip su tuo kariūno autoritetu. Prieškarinio laikais karininko-kariūno vardas skambėjo išdidžiai, – provokuoja Vytautas Verseką, bet jau iš jo veido išraiškos matau, kad jis turės ką pasakyti.

– Jūs pastebėkit, kai važiuojate miesto transportu, jeigu įlipę kariūnas, jis visai kitoks,

Atkelta iš 2 psl.

Stengdavosi tokias merginas pašokdinti, pabučiuoti, skruostus ištepami suodžiais ar virto buroko raudoni. Taip žaismingai išreikiama per Užgavėnės kaimo rūpestis natūralia bendruomenės gyvastimi.

Kadangi Užgavėnės savo esme yra agrarinė šventė, kurioje maginiais apeiginiais veiksmais skatinamas žemės derlumas, jose būdavo suvaidinamos ir vestuvės. Jaunikiu paprastai aprenjami koks nedidelis vyrutis, o „puotaka“ – kuo stambesnis vyras. Jis ant rankų nešdavosi „kraiti“ – skudurinę lele. Vestuvių palydoje būdavo ir daugiau vyrų, persirengusių moteriškais drabužiais. Žaidybinių lyčių inversija gali būti aiškinama taip. Šventės pobūdis reikalauja aktyvaus erotiško elgesio, provokuojančio gamtos vaisingumą. O kaimo moteriškoms dėl gimto kuklumo, krikščioniškųjų dorovinių nuostatų tai yra visai nepriimtina. Todėl šios rolės ir atitenka vyriškiams.

Bet svarbiausia yra išvartyti įkyrėjusią, atsibodusią piktąją žiemės dvasią, kad ir kaip ją vadintume – More, Kotre, Barbora, Magde, Sene Kūniške ar Gavėnu. Šių pamėklių galas liudnas – vidurnaktį jos bus išvartytos iš kaimo, nustumtos rogutėse nuo kalno, paskandintos eketėje ar net supleskintos lauze. Tada, sakoma, ir pavaras greičiau ateisias. Žemaičiai Morę į egzėkuciją tempia užsodinę ant rato ir rogų pavėžos. Tuo išmoningai parodoma, kaip pavasaris žiemą gena. Bet prie pamėklės arčiau neprieisi – piktą, švaistosi kočėlais. O Lašininio ir Kanapinio kova – labai senais laikais vyk-

negu likusi žmonių masė: jis užleis vietą, bus mandagus, jis negali keikties (o daug jaunimo, būkim atviri, lietuvių paleidę ir mala, kas pakliuvo). Kariūnas turės atstovauti mūsų aukštajai karininkijai. Čia, Karo akademijoje, jaunuoliai labai pasikeičia. Kai ateina į pirmą kursą, būna kažkokie kreivi, sudribe. Kai praeina kovos kursą, tą mokymų pragarą, rikiuotę, jų neatpažinsi. O kai baigia – jų laikysena būna puiki, jie vaikštos tiesūs, mandagūs. Daugelio dalykų mes jau nebeįsivaizduojame, nes jau pripratome. Bet tai pastebėti kiti, kad mūsų kariūnai labai šaunūs. Jie nepadarė gėdos ir išvykę toliau studijuoti į užsienį.

– O ar Jūsų choro „universitetai“ jiems duoda kokios naudos baigus mokslus, išvykus į dalinius?

– O kaipgi, – sako vadovas. – Jeigu dirba būrio vadais, tai suveikėjimą dainuoti pritaiko tiesiogiai. Atvažiuoja pas mane ir prašo dainų, kurias mes atlikome chore ar ansamblyje, tekstų ir gaidų. Kas prie kultūros prikišo pirštus, tas jau nuo jos neatstirauks. Beje, antrame kurse mūsų kariūnai dar praeina ir šokių fakultatyvą. Jie moka visų pramoginių šokių: valso, tango, Lotynų Amerikos šokių. Kaip gražu, kai karininkas gražiai šoka, gražiai vaikšto, gražiai dainuoja, išsilavinęs. Mūsų kariūnai atgaus tą autoritetą, kurį turėjo pirmosios nepriklausomos Lietuvos karininkija ir kurį sugriovė sovietų kariuomenė.

Neabejoju, kad maestro Vytautas Versekas, nuvežęs savo šaunuolius kariūnus už Atlanto, tikrai sužavės klausytojus ir ten.

Užgavėnių papročių kilmė

dydavusių Meškos ir Briedžio, vasaros ir žiemos valdovų, varžytuvių aidas. Krikščionybė išivyravus, tie du personažai tapo siauresnį laiką atkarpą – Mėsiedo Gavėnios simboliais. Įdomu pažymėti, kad daugelį išvardytųjų Užgavėnių veikėjų galima rasti kaip žvaigždžius šalia Paukščių Tako, kažkada Vėlių Keliu vadinto. Galimas dalykas, kad Užgavėnės mitinėje sąmonėje kadaise buvo suvokiamos kaip paskutinis pabuvimas kartu su protėvių vėlėmis, žiemojusiomis ten, kur saugomos atsargos pavasario sėjai. Šiltesniems orams padėkoms, ateina laikas atsivėlele. Vestuvių palydoje būdavo ir daugiau vyrų, persirengusių moteriškais drabužiais. Žaidybinių lyčių inversija gali būti aiškinama taip. Šventės pobūdis reikalauja aktyvaus erotiško elgesio, provokuojančio gamtos vaisingumą. O kaimo moteriškoms dėl gimto kuklumo, krikščioniškųjų dorovinių nuostatų tai yra visai nepriimtina. Todėl šios rolės ir atitenka vyriškiams.

Užgavėnių persirengėlių vaikštynių tradicija išliko beveik neprieisi. Smagios važinėjimosi dainos, jos su greičio ir erdvės pajauta: „Oi žirge žirge, žirgeli bėrasai, nuvežki mane čiuan šonelin...“ Lygiai kaip ir sudavo jau paprastesnis. Bet vi-

sur Užgavėnių dieną važinėjamasi rogėmis, rengiamos žirgų lenktynės. Sakoma, kuo toliau nuvažiuosi, tuo linai ilgesni užaugsia. Šaunu iš rogų ir į pusyną išvirsti, sniege išsivilioti. O jeigu dar į glebį pagriebs stamantresnė moteriškaitė – nuo to tik žemė derlesnė bus. Tai akivaizdus similitonės, panašumo magijos veiksmas.

Vaikai nuo kalniuko – kas rogutėmis, kas gėdoje ar verpstė apžerges paskutiniuoju sniegu čiuzia. Mažuosius kaimo vaikukus susodindavo į kubilą, šį įkeldavo rogėms, uždengdavo gūnia, o mažiems paliepdavo kuo garsiau dūgti. Sakydavo, kad tai – „bitės“. Jei jas perliesi vandeniu, tuomet ir tikrosios bitelės vasarą daug medaus prineš, išleis stiprius spiečius. Tačiau važnyčiojoto botagas ilgas, su kiburu vandens ar net neprieisi. Smagios važinėjimosi dainos, jos su greičio ir erdvės pajauta: „Oi žirge žirge, žirgeli bėrasai, nuvežki mane čiuan šonelin...“ Lygiai kaip ir sudavo jau paprastesnis. Bet vi-

ne jauną, kad išvystiau tėvulių dvarą...“ Tai dar vienas Užgavėnių pasimaginimas. Jei kieme pilna pažliugusio sniego ar purvo, tada sūpuokles kabindavo klijime po balkiu. Vėlgi – kuo aukščiau išsisūpsi, tuo linų pluoštas bus ilgesnis. O gal ir žemėlį reikia išsūpuoti, tarsi kudių lopšyje, kad vasarą brandintų gerą derlių. Visos šventės linksmybės artina pavasarį, žadina gyvybines žemės maitintojos jėgas.

Kiekvienoje apylinkėje, juo lab etnografiniame regione, Užgavėnės būdavo švenčiamos vis kiek kitaip. Ir nelygu ar daug žmonių atmintyje išliko to senosio paveldo. Arčiausiai pirmosios šventės eigos šiandien turbūt yra Kurtuvėnų, Grušlaukės, Luokės, Platelių miestelių Užgavėnės, nes jų vyksmas praktiškai nebuvo nutrūkęs, o papročius gavinant ir skatinant, buvo stengiamasi laikytis vietinių tradicijų. Dabar tai visų laukiama, linkama, išlaikiusi daug autentiškų bruožų žiemos pabaigos šventė.

„Ambasadorės“ palikimas

Juzė Daužvardienė.

Šiomet švenčiant Čikagos konsolato 80 m. sukaktį būtina prisiminti, jog Sovietų Sąjunga, okupavusi Lietuvą, vis dėlto niekad nepajėgė užverti Lietuvos pasipriešinimą, anais laikais vadinamą „Lithuanian Legation“, nei konsulatų duris. Jie veikė iki pat antrosios LR nepriklausomybės atkūrimo laikų.

1971 m. gen. konsului dr. Petriui Daužvardžiui užbaigus žemiškąją kelionę, Čikagos konsulatą vairs atiteko jo žmonai Juzėi. J. Daužvardienė oficialiai gavo garbės generalinės konsultės titulą. Tose pareigose ji nebuvo naujokė ir konsulatui darbai nebuvo jai svetimi nes per 34 m. ji buvo konsulate savo vyro nepamainoma užgrūdinta bendradarbė, talkininkė ir, dar jam gyvam esant, populiariai vadinama „Lietuvos ambasadorė“. Kartu su konsulu jie abu buvo darbščiausiai perkrautoje lietuviškoje dirvoje, atsidaugę plūdama, begalinės tėvynės meilės vedini, net „26 valandas“ paroję visas septynias dienas darbo savaitėje.

Jų dviejų aukštų mūrinis gyvenamasis namas Marquette Parke, buvo kartu ir konsulatą. Prie durų puikavosi graži didelė iškaba su Vyciu, skelbusi „Lietuvos konsulatą“, o kas-

dien iškelta trispalvė vėliava laisvai plėvesavo visų lietuvių džiaugsmui bei pasididžiavimui.

Liepos 22 d. sukaks 100 m. nuo Juzės Rautkytės gimimo Worcester, Mass. Nuo pat vaikystės pamilusi tolimą Lietuvą, Juzė jaunystėje deklamavo, vaidino, dainavo chore, akompanavo įvairiose jaunimo bei kitose organizacijose. 1924 m., išklaučiusi, psichologijos kursą Massachusetts universitete, 1932 m. gavo teisių bakalaurą laipsnį, Northeastern universitete Worcester. Ji dirbo savais konsultės titulu, lietuvių administracijoje ir redakcijoje, būdama viena redaktorių, rašė straipsnius. Kaip teisininkė, darbavosi visų JAV-jų imigracijos reikaluose. Veikli visuomenininkė, puiki kalbėtoja, visad randanti brandų ir išmąstytą žodį. Kaip ir jos vyras, dr. P. Daužvardis, ji sugebėdavo daugiau pasakyti, nei kiti per tris valandas, ir visuomet susirūpinusi lietuvių reikalais. Jai visad rūpėjo tautiniai reikalai bei jų skleidimas amerikiečių tarpe. J. Daužvardienė suorganizavo ir pravedė lietuvių dienų Čikagoje bei Gelezinkelio mugėse, taip pat radijo bei televizijos programas. Nuo 1942 m. ji organizavo Mokslo ir pra-

monės muziejuje (Museum of Science and Industry) kasmet „Kalėdos pasaulyje“ su lietuviška programa. Iki šių dienų visi geris lietuviškais šjauzdiniais papuošta Kalėdų eglutė. Tai J. Daužvardienės „atrasti“ tautodailės specialistės pagaminti kalėdiniai papuošalai. Josios idėja buvo sukurti kasmetinę „Gintaro“ puotą – su lietuviška muzika lietuvių debiutantių pristatymą, Čikagos visuomenei. Ji yra autorė pirmosios anglų kalba *Popular Lithuanian Recipes* knygos (1955 m.) dabar jau išleista net 12-ta laida. Tobulai mokanti anglų ir lietuvių kalbą, Juzė Daužvardienė puikiai pravedė pirmąją lietuvių dainų ir šokių šventę Tarptautiniame amfiteatre Čikagoje.

1952 m. „Chicago Women's Advertising“ klubas išrinko ją viena iš dešimt Čikagoje žymiausių moterų, o 1973 m. Balzeko lietuvių kultūros muziejus apdovanojo ją „Metų žmogaus“ žymeniu. Ji nuolat skaitė paskaitas, parašė ar išvertė daugybę straipsnių apie Lietuvos kultūrą, tradicijas, papročius ir tarp amerikiečių populiariai gavo „Lithuanian Lore Lady“ vardą. (Lietuvių papročius ponia.)

Juzė Daužvardienė buvo viena Čikagos konsularinio korpuso Moterų klubo steigėjų, išrinkta klubo programų pirminkine. Ji veiksmingai panaudojo tas pareigas labiau supažindinti kitatautes su Lietuvos kultūra, menu, mokslu ir t.t. Ji nuvesdavo visas klubo nares – įvairių valstybių konsules, konsulų žmonas ir lietuvių meno galerijas, muziejų ar net dail. Adolfo Valeškos vitražų studiją. Už savo darbus J. Daužvardienė buvo daugelio organizacijų pagerbta, pakviciant į garbės pirmininkes.

Juzė Daužvardienė, visą savo gyvenimą pašventusi Lietuvai ir lietuvių, beveik pusšimtį metų (49 m.) be jokio piniginio atlyginimo paaukojo darbui Čikagos konsulate (iki 1986).

Sunkios ir ilgos ligos iškamuotą, 1990 m. mirusi, Juzė Daužvardienė mums tebėra gyva savo dvasia, palikusi neįkainojamą kultūros ir vertybių lobį: lietuviškumą, pasiryžimą, vieningumą bei patvarumą. **Stasė E. Semėnienė**

Knygos *Naujausioji lietuvių literatūra* (1988–2002) sutiktuvių Vilniuje, Rašytojų klube. Iš kairės: literatūros tyrinėtoja D. Mitaitė, poetas M. Martinaitis, Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros vedėjas prof. G. Viliūnas, tekstologas V. Gasiūnas, prof. V. Zaborskaitė, literatūros tyrinėtojas K. Nastopka.

Gyvoji literatūra

ALGIMANTAS A. NAUJOKAITIS

Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros mokslininkai netikėtai nustebino literatūrinę visuomenę. Vadovaujant šios katedros vedėjui Giedriui Viliūnui jie parašė ir „Alma litera“ leidinyje išleido stambia, arti 500 puslapių knygą *Naujausioji lietuvių literatūra*. Joje universiteto mokslininkai ryžosi apžvelgti, išnagrinėti dabartinę – gyvą mūsų literatūrą, visai neseniai vykusius ir tebevykstančius lietuvių literatūros reikšinius – nuo Sąjūdžio iki dabartinių laikų (1988–2002 m.). Aptariama maždaug 1,000 šiuolaikinės lietuvių literatūros knygų, pristatoma daugiau kaip 200 Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių ir kuriančių mūsų autorių kūryba.

— Knygoje apžvelgiamas lietuvių literatūros tarpsnis buvo lužio laikotarpis, atėjo nauja kūrėjų karta. Beje, biologine prasme tai nebuvo karta, o tam tikrojo to meto literatūrinės situacijos iškilęs reiškinys, su juo atsirado jungtys su praeities, prieškarinio literatūros ir išeivijos, Vakarų modernizmo. Tą naująją kūrėjų kartą į dienos šviesą dažniausiai išveda istoriniai laukai, sukeliantys kūrybos proveržius, atidengia tai, kas iki tol tarsi būna nematoma, negirdima ar nuslopinama, užgnaužiama, persekiojama. Tai ypatinga būdinga totalitariniams režimams. O toksai pusė amžiaus veikė ir mūsų šalyje, – šios knygos pristatyme Rašytojų klube kalbėjo ir veikalė išspausdintame straipsnyje „Dešimtmečių savarajė“ rašė poetas M. Martinaitis, beje, kartu esantis ir Vilniaus universiteto Literatūros katedros docentas. Pasak jo, knygoje nagrinėjama mūsų naujausioji literatūra dar tebėra gyvoji pastarojo dešimtmečio literatūra, ne visada besileidžianti, kad iš jos būtų daroma istorija, nes turi daug didelių ir neišsikovotų kūrybinių potencialų. Tie rašytojai dabar yra dviejuose laikuose – praeityje ir dabartyje.

Pristatydamos veikalą *Naujausioji lietuvių literatūra*, jos sudarytojas G. Viliūnas supaprastina su knygos struktūra ir autoriais. Pasak sudarytojo, knygoje aptariama literatūra pirmiausia siejama su rašytojų kartomis, o paskui skirstoma pagal literatūros rūšis – poeziją, prozą, dramaturgiją, vaikų ir jaunimo literatūrą. Atskirai apžvelgiama populiarioji (nuotykių) literatūra, eseistika, dokumentinė literatūra, literatūros

mokslo ir kritikos raida. Sudarytojo G. Viliūno nuomone, toks skaidymas leidžia geriau apčiuopti įvairius literatūros raidos dėsningumus: kiekviena karta atneša tam tikrą bendrą patirtį, kultūrinį akiratį, pasaulėvaizdžio dominantes, pletoja savitas kūrybos programas. Siekta, kad kiekvienos kartos kūrybą knygoje pristatytų jai priklausantys tyrėjai. Antai, apie vyresniųjų rašytojų prozą laisvės sąlygomis knygoje rašo vyresniosios kartos literatūros tyrinėtoja E. Bukelienė. Ji nagrinėja, kaip į naująją prozą savo naujais kūriniams įsilejo J. Avyžius, V. Budnys, J. Mikulskas, M. Sluckis, J. Aputis, kiti anksčiau, sovietiniais laikais ryškiai pasireiškę prozininkai. Knygoje vyresniųjų poeziją tarp praeities ir dabarties nagrinėja prof. V. Daujotytė. Apie viduriniojo, maždaug 1950 metais gimusių mūsų rašytojų kartą (O. Baliukonė, V. Bražiūnas, A. Balbierius, E. Juodvalkė, N. Miliauskaitė, A. A. Jonynas, R. Jonutis, D. Jazukevičiūtė, K. Platelis, G. Patackas, D. Kajokas, S. Jonauskas, A. Verba, V. Kukulas ir kiti), ejusios „nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų“, rašo tos kartos literatūros tyrinėtoja R. Tutytė. Prie 1950 metų gimimo prozininkų grįžta E. Bukelienė, A. Perulitytė, R. Tamoliūnaitė. Jie pabrėžė P. Dirgėlos istorinius romanus, V. Juknaitės apsakas bei romanus, J. Kunčino, R. Gavelio, J. Skabliauskaitės, M. Zingerio, kitų prozininkų kūrybą.

„Jauniausiųjų rašytojų pasaulėvaizdžio orientyrai“ – taip vadinasi jauno kritiko M. Kvietkausko straipsnis. Poetinius 1988–2002 metų debiutus aptaria B. Speičytė, o prozos debiutantai – A. Perulitytė. Šiuose darbuose nagrinėjama A. Barčeno, L. Jakimavičiaus, E. Ališankos, K. Navako, J. Keleoro, G. Grajausko, A. Šlepiko, V. Gedgaudo, R. Stankevičiaus, D. Šimonio, M. Buroko, L. Katkauskas, G. Bleizgio poezija, B. Jonuškaitės, J. Ivanauskaitės, R. Šerelytės, M. Ivaškevičiaus, H. Kunčiaus ir kitų jaunųjų proza.

Atskirai nagrinėjama šiuolaikinė dramaturgija, literatūra vaikams ir paaugliams, o taip pat iki šiol literatūros kritikų apeita populiarioji, nuotykių, fantastikos literatūra: E. Malūkas, V. Rožukas, R. Dubrė – J. Šikšnelis, E. Kaleda, J. Laučė, Skomanto slapyvardžiu pasi-

rašančių rašytojų grupės kuriamą nuotykių apysakų iš 13 A. Lietuvos istorijos serija. Literatūrinę ir kritinę eseistiką nagrinėja D. Čiočytė, o dokumentinę literatūrą, pokario ir tremties atminimus – S. Matulevičienė. G. Viliūno išsami studija, skirta šiandieniniam literatūros mokslui ir kritikai. Knygoje dar pateikiama ir sociologinė šiuolaikinės lietuvių literatūros gyvenimo charakteristika. – Tai intriguojanti knyga. Nors ją rašė keletas autorių, bet ji vieninga, jauti, jog autoriai yra bendraminciai, – taip pristatyme apie knygą *Naujausioji lietuvių literatūra* atsiliepė autoritetinga senosios kartos literatūros tyrinėtoja prof. V. Zaborskaitė.

Atskirai dera paminėti, kad knygoje nagrinėjama daugelio išeivijos (egzodo) rašytojų, savo kūrinius išleidusių aptariamųjų laikotarpiu. Štai k. prof. V. Daujotytė rašo apie K. Bradūną: „Savitai į nepriklausomo dešimtmečio poeziją įsiterpė Kazys Bradūnas, žemininkų centras, rinkiniais, rinktinėmis, ir dvitome *Sutelktinė* (2002 m.), nuosekliai ryškinantis poetinį kelią kaip žmogaus ontologinę kelionę. Lietuvių išeiviuose rinkiniuose (*Duona ir druska*, 1992 m., *Apie žemę ir dangų*, 1997 m.) pastebimas K. Bradūno grįžimas į tautosakos taką, dainų motyvai ir įvaizdžiai transformuojami į būties temas“.

Išsamiai apžvelgiama Eglės Juodvalkės poezija. Literatūros tyrinėtoja R. Tutytė pažymi, kad jos poezijoje išryškėjęs moteriškumo matmuo susilieja su J. Vaičiūnaitės poezija, J. Deguties ar Liūnės Suteimos lyrikos temomis, N. Miliauskaitės eilėm. Žodžio ir pasakojimo rūpumas, pasakojime atsivėrinčio paradokso jėga perimama iš M. Martinaičio. Pasak R. Tutytės, stipriausias lyrikoje yra E. Juodvalkės rinkinys *Mnemonės vėrinys* (1996 m.), estetine forma išreiškiantis autentišką patirtį, moteriškumo raišką nuo paauglystės iki sudėtingų moters patirčių.

Apžvelgdama Algirdo Landsbergio dramaturgiją, A. Martišiūtė pažymi, kad aptariamųjų laikotarpiu paskelbtose pjesėse jis kuria globalų gėrio ir blogio konfliktą. Rašydamos apie literatūrą vaikams ir paaugliams J. K. Urba knygoje nagrinėja J. Jankaus apysaką *Sėveriuokas* (2000 m.), literatūri-

„Lokys“ atsisveikina su scena

Broniaus Kutavičiaus opera „Lokys“ atsisveikina su didžiąja scena. Vasario 19 d. repertuarinis spektaklis Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre (LNOBT) buvo rodomas paskutinį kartą.

Opera „Lokys“ sukurta 2000 metais Vilniaus festivalio užsakyta. Libretą operai garsiosios prancūzų rašytojo Prospero Merimee novelės motyvais parašė Aušra Marija Sluckaitė-Jurašienė, spektaklį režisavo Jonas Jurašas.

Intriguojančio siužeto nacionalinė opera, kupinas įtampos ir magijos veiksmas, muzikos ekspresija, autentiškų jausmų kalbos galia, efektingi, dainininkų sukurti personažai – visa tai sudarė sąlygas aukščiausios kokybės spektakliui. Pasak LNOBT vadovų, retas nacionalinis veikalas išsilaiko teatro repertuare ilgai, išskyrus legendinius Vytauto Klovos „Pilenius“, iki šiol neprarandantys populiarumo publikoje ir atradusius idealią erdvę savo gyvimui – Trakų pilies kieme.

Pasak muzikologų, B. Kutavičiaus „Lokys“, puikiai išlaikantis vieno žymiausių lietuvių kompozitorių stilių, kartu buvo ir puikias muzikines dramos, grindžiamas bemaž klasi-

kiniais veiksmo bei naturalizmo principais, pavyzdys. Devynioliktojo amžiaus žemaitija P. Merimee kūrinys vaizduojama kaip egzotiškas užkampis, civilizacijos paribys, pagoniškų burtų ir magijos kupinas pasaulis. Tačiau A. M. Sluckaitės-Jurašienės librete pasakojama jau visiškai kita istorija, su operai būdingomis meilės, mirties, likimo temomis, persunkta nostalgija bajoriškajai Lietuvos praeičiai.

Spektaklio scenografas – skulptorius Mindaugas Navakas, kostiumų dailininkė – dizainerė Sandra Straukaitė, choreografe – Andželika Cholina. Operoje dainuoja solistai Vytautas Juozapaitis, Inesa Linaburgytė, Irena Zelenkauskaitė-Brazauskienė, Vladimiras Prudnikovas. Sudėtingą vienaakę Senės žiniuonės vaidmenį atlieka folkloro dainininkė Veronika Povilionienė, Senį vaidina aktorius Česlovas Stonys. Operą diriguoja pastatymo muzikinis vadovas Martynas Staškus.

LNOBT repertuare išlieka 2003 m. sukurta B. Kutavičiaus opera – baletas „Ugnis ir tikėjimas“. Šio retai rodomo pastatymo spektaklį šio sezono teatro programoje iki gegužės mėnesio nėra numatyta. (Elta)

Filmavo Amerikos lietuviai

JADVYGA GODUNAVIČIENĖ

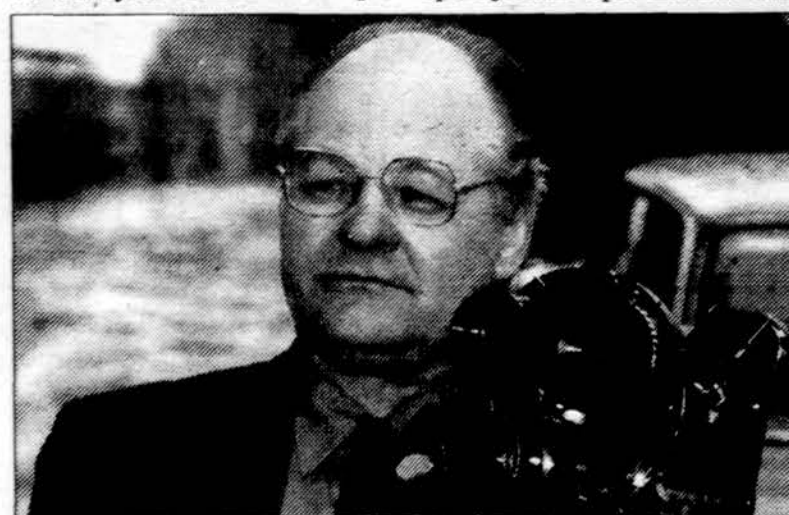
Lietuvos Nacionalinis muziejus nuolat rengia istorinius vakarus. Šių metų pirmojoje pusėje tų vakarų programose nemažai vietos skiriama JAV lietuvių sukurtiems dokumentiniams filmams, primenantiems įvairius Lietuvos istorijos laikotarpius. Ypač domimasi nepriklausomybės metais.

Kino vakarų programą parengė žinomas kino dokumentininkas Algirdas Tarvydas, bendradarbiaudamas su Lietuvos Centrinio valstybės archyvu, kuris kaupia ir saugo ateities kartoms rašytinius, vaizdo, garso ir kitus dokumentus. Vien kino dokumentų archyve yra daugiau negu 30,000 vienetų. Jie atspindi Lietuvos kino raidą nuo antrojo dešimtmečio amžiaus dešimtmečio iki šių dienų. Seniausieji filmai – 1895 m. brolių Liumjerų sukurtų pirmųjų patrauklių kino filmų kopijos.

Pasinaudojęs archyvo lobiais, A. Tarvydas ir numatė supa-

žindinti besidomintiuosius kino istorija su Amerikos lietuvių dokumentika. Pirmasis, didžiulio žiūrovų antplūdžio susilaukęs vakaras buvo skirtas Jono Kazimiero Miliaus filmams „Kauno vaizdai“ (1928), „Maironis, A. Stulginskis, Juozas Tumas Vaižgantas“ (1928) ir „Lietuvos vaizdai“ (1928–1932).

Kino kadruose nepaprastai įdomu buvo pamatyti gyvą poetą Maironį, vaikštinėjantį sode lyje, jaunatvišką, besišypsantį Vaižgantą, jauną elegantišką Vincą Mykolaitį-Putiną, prezidento Antano Smetonos šeimą, karininkų paradus Kaune, aviacijos šventę, Kauno, kitų miestų ir miestelių vaizdus, bažnyčias, Nidos kopas, Kryžių kalną, koks jis buvo tuomet. Tik gaila, kad tų metų kino kronika tebėra nebyli, o užrašai ekrane ne viską tepaaiškina. Komentatoriui teko būti pačiam A. Tarvydai, kartu su žiūrovais speliuojam apie mažiau žino-

Kino vakarų rengėjas, kino dokumentininkas Algirdas Tarvydas.

nių pasakų knygą *Aukšinis vabaliukas* (1997 m.).

Knygoje taip pat apžvelgiama, nagrinėjama K. Nykos-Niliūno, K. Ostrausko, J. Mekio, T. Venclovo, B. Pūkelevičiūtės, kitų išeivijos rašytojų aptariamais metais išleistas knygos, R. Šilbajorio, D. Lapkaus literatūrinė kritika.

Knygoje aptariant Lietuvos Rašytojų sąjungos, kitų literatūrinių organizacijų veiklą, neapneigama ir lietuvių rašytojų draugija, pabrėžiamas Vilniuje 1990 m. surengtos Pasaulio lietuvių rašytojų konferencijos priimtas pareiškimas, kad lietuvių literatūra yra viena ir nedaloma.

Scena iš B. Kutavičiaus operos „Lokys“.

Michailo Raškovskio (Elta) nuotr.

mas vietoves ir žmones.

Tikroji J. K. Miliaus pavarde – Miliauskas. Jis gimė 1885 m. netoli Rietavo. 1905 išvyko į Ameriką, įkūrė Šv. Petro draugiją, steigė lietuvių kuopas, tarnavo JAV kariuomenėje (aviacijoje). 1919 m. Brooklyne ragino lietuvių savanorių važiuoti kovoti už Lietuvos nepriklausomybę. Pats išvyko su keliasdešimčia savanorių ir iki 1922 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje oro žvalgo. 1926 m. išrenkamas į trečiąjį Seimą, bet atsako šių pareigų ir grįžta į Brooklyn, kur 1928 m. kartu su Juozu Naviku įsteigė filmų bendrovę. Filmavo Amerikoje, važiavo į Lietuvą, iš kur parsivežė daug „Judamųjų paveikslų“, kuriuos rodė tėvynės pasiilgusiems tautiečiams pilnose salėse. „Tokių paveikslų iš Lietuvos dar niekas nematė ir kas nematys, tas gailės“, – skelbė afiša tų dienų Čikagoje.

J. K. Miliaus k'no kronikoje buvo galima pamatyti beveik šimtą siužetų. Apie juos rašė lietuvių spaudoje, jie buvo laukiami ir JAV ir Lietuvoje.

Jono Kazimiero Miliaus gyvenimas baigėsi tragiškai – 1944 metų lapkričio 25 d. jis žuvo autoavarijoje Los Angeles mieste. Daugelio žmonių pastangomis dalis J. K. Miliaus kino juostų išsaugota ir perduota Lietuvos Centriniam valstybės archyvu.

Susirinkusiems Lietuvos Nacionaliniame muziejuje žiūrovams A. Tarvydas pasakojė ir apie dar ankstesnius Amerikos lietuvių „krutancius paveikslus“. Juos filmavo Antanas Raciūnas (1909), Antanas Kišys (1916), o Rapolas Kručas (1920). Bet jų kino darbai neišliko. Išliko tik Rapolo Kručo dienoraštis.

Kovo mėnesį kino dokumentikos vakare numatoma parodyti brolių Kazio ir Mečio Motuzų filmus „Lietuva“ (1925–1940 m.), „Be tėvynės“ – (1947 m.), „Kodėl mes bėgome“ (1940 m.), o gegužės mėnesį Nacionalinis muziejus pakvies žiūrėti Amerikos lietuvių Pauliaus Jasiukonio ir Algimanto Kezio filmus „Jonas Aistis“ ir „Sala“ (1971–1974).

Algirdas Tarvydas sako, kad kino dokumentikos vakarams filmų tikrai nepritrūks, nes Lietuvos Centrinio valstybės archyva, kuris maloniai tokiems renginiams talkininkauja, vis papildoma netikėtiausios dovanos. Nuo 1990 metų JAV, Kanados,

kitų šalių lietuviai archyvu perdavė daugiau kaip 300 kino dokumentų. Iš Kanados į Lietuvą grįžė, Vitalis Matulaitis ir Jonas Matulaitis ir Jonas Miltenis apžiūrėjo archyvo saugyklas ir įsitikinę, kad jos puikios, pakilo saugoti filmus apie Kanados lietuvių gyvenimą. Tarp dovanotų filmų – Lietuvos krepšinio istorijai skirta juosta „Lietuva – Europos nugalėtoja“, taip pat kino dokumentai apie 1923 metų Klaipėdos sukilimą ir kt.

Lietuvoje ypač domimasi nepriklausomybės metų vaizdais ir žmonėmis

Archyvo vaizdo ir garso dokumentų saugykloje nuo pernai saugomi Obelių visuomeninio istorijos muziejaus vedėjo A. Druckaus padovanoti ir išsaugoti, iki šiol nežinomi, prieškarinio Lietuvos kino dokumentai. Juose nufilmuotos Šaulių sąjungos įkūrėjo Vlado Putvinskio laidotuvės, Vytauto Didžiojo metų (1930) renginiai ir kt. A. Druckui filmus saugoti patikėjo Jurgis Mileris Kaune. A. Druckui patekus į tarybinio saugumo akiratį, dėžutė su filmais slėpė kunigai Pranas Raščius, Jonas Buliauskas, vienuolė Stanislava Jankevičiūtė, kiti žmonės. Šios paslapties nežinojo net kiti A. Druckaus šeimos nariai.

Kino vakarų sumanytojas ir vedėjas A. Tarvydas pats yra kino dokumentininkas, baigęs specialius mokslus, dirbęs ir operatoriumi, ir fotografu ir režisieriumi. Jis daugybės kronikos siužetų, filmų autorius. Daug metų dirbo Lietuvos kino studijoje. 1988 m. sukurė dokumentinį filmą „Gyventi“ apie pirmąją širdies persodinimo operaciją Lietuvoje.

Lietuvių kareivių vargai sovietinėje armijoje pavaizduoti filme „Rekrūtai“ (1990). 1993 m. sukurė filmą apie garsiąją mokslininkę Mariją Gimbutienę, 1995 – apie tautodailininkę, tapytoją Moniką Bičiūnienę, 1997 m. – apie Bernardą Brazdionį („Sugrįžimas“), kurį matė ir Amerikos lietuviai. Lietuvoje A. Tarvydas filmavo daug siužetų apie garsius kultūros žmones, tokius, kaip aktorius Laimonas Noreika, poetas Marcelius Martinaitis, etnografas Norbertas Vėlius, įžymusis tautosakos rinkėjas Jurgis Dovydaitis, kino kronikos kūrėjas Stasys Vainalavičius.